KLUCZ ODPOWIEDZI · DLA NAUCZYCIELA

Sprawdzian z „Króla Edypa”

Grupa A

1. (1 pkt) **D**

2. (1 pkt) **C**

3. (1 pkt) **A**

4. (3 pkt) **1–C, 2–A, 3–B** — po 1 pkt za parę

5. (3 pkt) **(1) prologu; (2) parodosu; (3) eksodosu** — po 1 pkt za lukę

6. (3 pkt) **(1) perypetia; (2) anagnorisis; (3) katharsis** — po 1 pkt za lukę

7. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: W „Królu Edypie” Sofoklesa im bardziej bohaterowie próbują uniknąć przepowiedni, tym skuteczniej ją realizują. Lajos usłyszał, że zginie z ręki własnego syna, więc on i Jokasta oddali niemowlę słudze, by porzucił je w górach Kiteronu — sługa z litości oddał je pasterzowi z Koryntu i dziecko trafiło na dwór Polybosa. Edyp, usłyszawszy w Delfach, że zabije ojca i poślubi matkę, nie wrócił do Koryntu, do Polybosa i Merope, których uważał za rodziców — i właśnie w tej wędrówce, na rozstaju dróg w Focydzie, zabił Lajosa, a potem w Tebach poślubił Jokastę. Kluczowe w odpowiedzi jest wskazanie, że każda decyzja mająca zapobiec klęsce stała się ogniwem łańcucha prowadzącego do jej spełnienia, a tragizm wynika z bezsilności człowieka wobec wyroków bogów. Nie ograniczaj się do streszczenia — nazwij mechanizm i pokaż, jak konkretne działania postaci spowodowały to, czego miały zapobiec.
Punktacja: 1 pkt — opis mechanizmu paradoksu: Edyp ucieka z Koryntu, by uniknąć przepowiedni; Jokasta porzuca niemowlę z tego samego powodu — każde działanie „zapobiegawcze” staje się ogniwem realizującym fatum (Edyp zabija Lajosa właśnie dlatego, że opuścił Korynt); 1 pkt — interpretacja filozoficzna: w greckiej tragedii los (fatum) jest nieuchronny — działania bohaterów, nawet skierowane przeciw wyroczni, mimowolnie ją spełniają.

8. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Arystoteles w „Poetyce” uznał „Króla Edypa” za modelową tragedię, bo dzieło najpełniej realizuje opisane przez niego wyznaczniki gatunku. Fabuła łączy perypetię (gwałtowne odwrócenie losu — Edyp z króla i zbawcy miasta staje się skalanym wygnańcem) z anagnorisis, czyli rozpoznaniem — bohater odkrywa, że jest zabójcą ojca i mężem matki; u Sofoklesa oba momenty następują jednocześnie. Akcja jest jednolita, skupiona wokół jednego ciągu przyczynowo-skutkowego. Bohater jest wybitny, lecz nie doskonały, a jego upadek wynika nie ze zbrodni popełnionej świadomie, lecz z hamartii — błędu, nieświadomości prawdziwej sytuacji. Losy Edypa budzą litość i trwogę, które prowadzą do katharsis. W odpowiedzi warto użyć terminów z „Poetyki”: hamartia, katharsis, perypetia, anagnorisis.
Punktacja: 1 pkt — doskonała konstrukcja fabularna: połączenie perypetii (gwałtowna odmiana losu) i anagnorisis (rozpoznanie tożsamości) — zdarzenia wynikają z siebie z koniecznością i prawdopodobieństwem (Poetyka Arystotelesa); 1 pkt — efekt katharsis i hamartia: tragedia wzbudza litość i trwogę prowadzące do oczyszczenia; bohater nie jest ani doskonale dobry, ani zły, a upada nie z powodu występku, lecz z powodu błędu (hamartia — nieświadomości, błędnego rozpoznania własnej sytuacji).

9. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Ślepota w dramacie Sofoklesa funkcjonuje na dwóch wzajemnie dopełniających się poziomach. Po pierwsze, niewidomy Tejrezjasz, mimo fizycznej ślepoty, jako jedyny od początku zna prawdę o Edypie i widzi ją jasno — stanowi to paradoks, że właśnie niewidomy prorok posiada pełnię duchowego wglądu i wiedzy. Po drugie, Edyp, który przez całą tragedię cieszy się fizycznym wzrokiem, jest metaforycznie ślepy — nie widzi prawdy o własnym pochodzeniu, nie rozumie wyroczni, nie dostrzega znaków wskazujących na jego winę. Kluczowy moment następuje, gdy Edyp poznaje całą prawdę i dobrowolnie wykłuwa sobie oczy — jest to akt symboliczny: fizyczna ślepota staje się wyrazem jego moralnego i duchowego przejrzenia, ukaraniem siebie za to, czego nie chciał widzieć. Ślepota symbolizuje zatem w dramacie odwróconą relację między wiedzą a wzrokiem — ci, którzy fizycznie widzą, mogą być ślepi na prawdę, a ci pozbawieni wzroku mogą posiadać głębszy wgląd w rzeczywistość. Odpowiedź powinna więc wskazać ten paradoks oraz powiązać gest samookaleczenia Edypa z motywem tragicznego samopoznania charakterystycznym dla greckiej koncepcji fatum i wyroczni. Pamiętaj, by odwołać się do konkretnych postaci i scen — zestawienie Tejrezjasza z Edypem to absolutna podstawa pełnej odpowiedzi.
Punktacja: 1 pkt — paradoks widzącego i niewidomego: Tyrezjasz fizycznie ślepy, ale duchowo widzący (zna prawdę); Edyp fizycznie widzi, ale jest duchowo ślepy na własną tożsamość — ślepota symbolizuje brak wewnętrznego wglądu; 1 pkt — symbolika oślepienia Edypa: gdy poznaje prawdę, oślepia się fizycznie — metafora: nie może już patrzeć na swoje dzieci-rodzeństwo ani na świat; jednocześnie akt zdobycia wewnętrznego wglądu przez wyrzeczenie się fizycznego widzenia.

10. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Edyp przez całą tragedię Sofoklesa dąży do poznania prawdy o swoim pochodzeniu, nawet gdy kolejne znaki wskazują, że odkrycie jej będzie dla niego zgubne — ignoruje ostrzeżenia Tejrezjasza, naciska na pasterza, nie cofa się przed żadnym świadectwem. Jego postawa to heroiczny, lecz tragiczny pęd ku wiedzy, który ostatecznie doprowadza go do zguby. Jokasta natomiast prezentuje postawę odwrotną — w pewnym momencie domyśla się prawdy i zaczyna błagać Edypa, by zaprzestał dociekań („Jeśli, na bogów, życie tobie miłe, / Nie badaj tego; mej starczy katuszy"), a następnie ucieka i popełnia samobójstwo, nie mogąc udźwignąć ciężaru odkrycia. Kluczowe elementy odpowiedzi, które muszą się pojawić, to: wskazanie, że Edyp aktywnie szuka prawdy mimo ostrzeżeń, oraz że Jokasta w pewnym momencie pragnie ją ukryć lub uciec od niej, a także określenie skutków obu postaw (śmierć Jokasty, samooślepienie Edypa). Warto też wspomnieć o ironii tragicznej charakterystycznej dla tragedii greckiej — widz zna prawdę od początku, podczas gdy bohaterowie działają w nieświadomości. Mocna odpowiedź zestawia obie postawy jako kontrast i wskazuje, że oboje próbowali wcześniej uciec przed wyrocznią, lecz różnią się sposobem reakcji na zbliżającą się prawdę.
Punktacja: 1 pkt — postawa Edypa: początkowo próba ucieczki od wyroczni (wyjazd z Koryntu), następnie uparte dochodzenie prawdy mimo błagań Jokasty i Tyrezjasza — determinacja przynosi katastrofę; 1 pkt — postawa Jokasty: pragmatyczna próba uniknięcia przepowiedni (porzucenie niemowlęcia), potem kwestionowanie wyroczni („niespełniona" przepowiednia o Lajosie) i wreszcie — gdy prawda jest blisko — błagania Edypa o zatrzymanie; widząc nieuchronność, popełnia samobójstwo.

Grupa B

1. (1 pkt) **C**

2. (1 pkt) **B**

3. (1 pkt) **D**

4. (3 pkt) **1–C, 2–A, 3–B** — po 1 pkt za parę

5. (3 pkt) **(1) Arystotelesa; (2) oczyszczenie; (3) litości** — po 1 pkt za lukę

6. (3 pkt) **(1) Delfach; (2) zabije; (3) poślubi** — po 1 pkt za lukę

7. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Konflikt tragiczny w „Królu Edypie" Sofoklesa polega na zderzeniu dwóch równorzędnych, nieuchronnych sił, między którymi bohater nie ma możliwości dokonania wyboru prowadzącego do ocalenia. Z jednej strony stoi fatum, czyli wyrok wyroczni delfickiej, który z góry przesądza losy Edypa — zabójstwo ojca i małżeństwo z matką — a z drugiej strony wolna wola bohatera, jego determinacja w dążeniu do prawdy oraz poczucie odpowiedzialności za los Teb. Edyp, chcąc ocalić miasto przed zarazą, niestrudzenie śledzi przyczyny klęski, mimo ostrzeżeń Tejrezjasza i próśb Jokasty, by zaprzestał dociekań — właśnie ta szlachetna wytrwałość staje się przyczyną jego zguby. Kluczowe jest to, że bohater nie jest zdeprawowany ani celowo zły: działa honorowo, a jednak spełnia straszną przepowiednię, co nadaje konfliktowi wymiar filozoficzny i pytanie o sens ludzkiej wolności wobec boskiego porządku. W pełnej odpowiedzi należy wskazać oba bieguny konfliktu: przeznaczenie (wyrok bogów, przepowiednia) oraz wolę i działanie człowieka, a także pokazać, że żaden wybór Edypa nie mógł go uratować. Pamiętaj, że sam opis fabuły nie wystarczy — trzeba nazwać i wyjaśnić mechanizm konfliktu tragicznego jako starcia nieuchronności z ludzką podmiotowością.
Punktacja: 1 pkt — definicja konfliktu tragicznego: zderzenie jednostki z siłą wyższą (fatum, wola bogów) bez możliwości zwycięstwa — bohater walczy, ale przegrana jest z góry przesądzona; 1 pkt — konkretna realizacja w dramacie: Edyp dąży do prawdy i sprawiedliwości (szlachetny cel), ale odkrycie prawdy prowadzi go do katastrofy — pozytywne cechy (determinacja, poczucie odpowiedzialności) stają się narzędziem własnej zagłady.

8. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Słowa Tyrezjasza, ślepego wróżbity, wyrażają tragiczny paradoks wiedzy: poznanie prawdy nie zawsze przynosi wyzwolenie, lecz może stać się źródłem cierpienia dla tego, kto ją posiada. Tyrezjas zna tożsamość Edypa i wie, że jest on mordercą własnego ojca oraz mężem własnej matki, jednak świadomość tej prawdy jest dla niego ciężarem, a nie darem. W kontekście dramatu Sofoklesa słowa te odnoszą się również do samego Edypa, który z uporem dąży do poznania swojego pochodzenia wbrew ostrzeżeniom, a odkrycie prawdy prowadzi go do utraty wszystkiego: władzy, rodziny i godności. Odpowiedź powinna zawierać interpretację wiedzy jako źródła bólu, odwołanie do postawy Tyrezjasza jako kogoś, kto cierpi z powodu tego, co wie, oraz wskazanie na los Edypa jako ilustrację tej tezy. Za pełną punktację konieczne jest powiązanie słów z dramatycznym kontekstem tragedii losu i motywem fatum, który sprawia, że ucieczka przed przeznaczeniem jest niemożliwa. Pamiętaj, by nie ograniczać się do streszczenia, lecz sformułować interpretację — egzaminator ocenia zdolność do refleksji nad sensem cytatu.
Punktacja: 1 pkt — dosłowna interpretacja: Tyrezjasz jako jasnowidz zna prawdę o Edypie i wie, że jej ujawnienie przyniesie cierpienie jemu samemu (Edypowi) i wszystkim wokół — wiedza jest brzemieniem, nie błogosławieństwem; 1 pkt — filozoficzna refleksja: paradoks widzącego i niewidomego (Tyrezjasz fizycznie ślepy, lecz duchowo widzący; Edyp fizycznie widzący, lecz duchowo ślepy na prawdę) — motyw niebezpiecznej wiedzy, która niszczy tych, którzy ją zdobywają.

9. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Przesłanie końcowe chóru w tragedii Sofoklesa stanowi filozoficzną pointę całego dramatu i wyraża pesymistyczny pogląd na ludzki los charakterystyczny dla myśli starożytnej Grecji. Aby uzyskać pełne punkty, należy wyjaśnić, że szczęście człowieka jest z natury nietrwałe i niepewne, gdyż los może się odwrócić w każdej chwili, niezależnie od pozycji, mądrości czy zasług danej osoby. Kluczowym odwołaniem jest postać Edypa jako przykład człowieka, który wydawał się spełniony i szczęśliwy — był mądrym królem Teb, który rozwiązał zagadkę Sfinksa i cieszył się powszechnym szacunkiem — a mimo to runął w najgłębszą otchłań nieszczęścia: odkrył, że zabił własnego ojca i poślubił matkę, po czym sam siebie oślepił i skazał na wygnanie. Wypowiedź chóru wskazuje zatem, że o szczęściu człowieka można mówić dopiero po jego śmierci, gdy los nie może mu już niczego odebrać, co nawiązuje do słynnej myśli Solona, że nikogo nie należy zwać szczęśliwym, zanim nie umrze. Odpowiedź powinna też uwzględnić element tragizmu greckiego — człowiek jest igraszką przeznaczenia i bogów, a jego wysiłki ucieczki przed przepowiednią jedynie przybliżają go do spełnienia wyroczni. Pamiętaj, że samo przytoczenie cytatu bez interpretacji i odwołania do losów Edypa da ci co najwyżej jeden punkt — niezbędne jest powiązanie sentencji z konkretnym przebiegiem fabuły.
Punktacja: 1 pkt — wyjaśnienie greckiego pojęcia szczęścia (eudajmonia): szczęście człowieka jest kruche i niepewne — los Edypa (szczęśliwy król, okazało się: ojcobójca i kazirodca) jest przestrogą, że dopiero śmierć zamknie bilans życia; 1 pkt — filozoficzne przesłanie: kruchość ludzkiego szczęścia i zmienność losu — tylko całe życie (do śmierci) pozwala ocenić człowieka jako szczęśliwego; chór wyraża grecką zasadę umiaru i pokory wobec losu (mojry).

10. (2 pkt) Przykładowa odpowiedź: Hamartia to pojęcie wprowadzone przez Arystotelesa w „Poetyce" — oznacza tragiczną winę lub błąd bohatera, który nie wynika ze złej woli, lecz z niewiedzy, pychy lub omylności ludzkiej natury. U Edypa hamartia przejawia się przede wszystkim w hybris, czyli nadmiernej pewności siebie i pysze: bohater wierzy, że zdoła uciec przed wyrocznią i własnymi rękoma pokierować losem, co prowadzi go wprost do wypełnienia przepowiedni. Konkretnym przejawem hamartii jest także gwałtowność charakteru Edypa — zabija nieznajomego na rozstajnych drogach (nie wiedząc, że to jego ojciec Lajos) oraz uparte i bezwzględne dążenie do wykrycia prawdy mimo ostrzeżeń Tejrezjasza i próśb Jokasty. Aby uzyskać pełne punkty, należy zdefiniować hamartię jako błąd tragiczny wynikający z niewiedzy lub wady charakteru, a nie ze świadomej złości, oraz wskazać co najmniej dwa konkretne przejawy tej winy u Edypa z odwołaniem do wydarzeń dramatu. Warto pamiętać, że hamartia jest wpisana w koncepcję tragizmu Sofoklesa — bohater jest jednocześnie winny i niewinny, co czyni jego klęskę szczególnie poruszającą. Punktacja: 1 pkt — definicja hamartii: błąd tragiczny lub wada charakteru bohatera prowadząca do jego upadku (termin Arystotelesa z Poetyki); 1 pkt — przejaw u Edypa: nadmierna pewność siebie i porywczość (zabójstwo na rozdrożu bez próby uniknięcia kłótni) oraz upór w dochodzeniu prawdy mimo ostrzeżeń Jokasty i Tyrezjasza — cechy, które nieodwołalnie prowadzą go do katastrofy.

Skala ocen (orientacyjna, 20 pkt w każdej grupie)

bardzo dobry (5)	18–20 pkt
dobry (4)	15–17 pkt
dostateczny (3)	10–14 pkt
dopuszczający (2)	6–9 pkt
niedostateczny (1)	0–5 pkt

Progi: 90%, 75%, 50%, 30%. Progi w Twojej szkole mogą być inne. W zadaniach otwartych uznaj każdą odpowiedź poprawną merytorycznie, także sformułowaną inaczej niż przykład.

Ten sprawdzian online, z wyjaśnieniem każdej odpowiedzi: **matury-online.pl/sprawdzian/polski/krol-edyp**. Nauczyciele i korepetytorzy ułożą własną kartę z banku ponad 20 tys. zadań: **matury-online.pl/dla-korepetytorow**.